

BARAKONYI FERENC.

Barakonyi Ferenc nem tartozik irodalmunk kimagasló egyéniségei közé. Életrajzi adatainak szerény összeállítása és a neki tulajdonított versek kritikai felülvizsgálása azonban irodalomtörténetírásunk számára talán nem lesz érdektelen.

Barakonyi Ferenc XVII. századi költő nevét Erdélyi Pál tette ismertté az Erdélyi Múzeum 1907. évfolyamában, majd külön is megjelent munkájával,¹ melyben a *Teleki-Énekeskönyv* énekeit bocsátotta közre. Szövegkiadása terjedelmes bevezetésében megkísérelte kimutatni, hogy az egy kivételével csupa szerelmi éneket tartalmazó kódex valamennyi versét Barakonyi Ferenc szerezte. Ezt az állítását az alábbi érveléssel támasztotta alá.

Megállapította, hogy míg a kötet első tizenhárom levelén lévő szövegek gondos másolásra engednek következtetni, addig a többi részeknél számos olyan sajátság mutatkozik, mely kizárja a másolás lehetőségét. A kézirat e részén u. i. az énekek nagy része befejezetlen, sőt gyakran egy-egy éneken belül is hiányzik egy-egy sor vagy versszak, ami másolás esetén ilyen nagy számban nem fordulhatna elő. Ezek a tények, valamint a rengeteg javítás és a verselési pontatlanságok arra a következtetésre juttatták Erdélyit, hogy a kötet nagyobb része nem kész énekszövegeket, hanem fogalmazványokat tartalmaz. Ha pedig fogalmazványokról van szó, akkor az csak a költő kezétől származhat s mivel Erdélyi az egész kéziratot — tévesen — egyetlen kéznek tulajdonította, logikus az a megállapítása, hogy valamennyi éneknek ugyanaz a szerzője. Feltevése szerint tehát a költő eleinte régebbi énekeit kezdte letisztázni ebbe a kis kötetbe, melyet később — a másolást abbahagyva — fogalmazó könyvecskének használt. Ezek után csak arra volt szükség, hogy legalább egy olyan vers legyen a kódexben, melynek szerzőjét meg lehet állapítani, mert nyilván ugyanaz írta a többit is. Mivel az énekeskönyv 2. énekét a versfők szerint Barakonyi Ferenc írta, Erdélyi őt tette meg mind a 49 vers szerzőjének, sőt kiadásának függelékében más kéziratokból is közölt még kilenc éneket, melyeket — később ismertetésre kerülő érvekkel — szintén neki tulajdonított.

Erdélyi munkássága nyomán tehát Barakonyi Ferenc mint 58 ismert ének szerzője került be az irodalomtörténetbe és így megérdemelte azt az alapos levéltári kutatást, melyet elsősorban maga Erdélyi és utána főleg Czobor Alfréd és Kemény Lajos folytattak, életrajzi adatainak összegyűjtése érdekében. Erdélyi kiadása bevezetésében a rendelkezésére álló ismeretek alapján megírta Barakonyi vázlatos életrajzát, a későbbi kutatások eredményeinek birtokában azonban ez

több helyen helyesbítésre szorul. Dolgozatomnak tehát kettős célja van: összefoglalni Barakonyi életrajzát és megvizsgálni, vajjon jogosan tulajdonította-e neki Erdélyi Pál a Teleki-Énekeskönyv verseit és a kiadásában közzétett többi kilenc költeményt.

*

A régi Torna vármegyében fekszik *Barakony* község, melynek egyik régi középnemes családja volt a *barakonyi Barakonyi*-nemzetiség. Költőnk családfáját nagyapjáig, *Balázs*-ig vezethetjük vissza, aki 1569, 1576 és 1584—5-ben Torna vármegye alispánja és 1585-ben tornai várnagy is volt. 1607-ben már nem élt. *Fia*, *Ferenc*, a hasonló nevű költő apja, szintén résztvett a megye közéletében: 1607 és 1621-ből táblabírói, az 1610—15. és 1618—19. évekből pedig alispáni működéséről van adatunk. Kétszer nősült; első felesége, *Sziny Klára*, 1613-ban meghalt, második neje *Szinnyei-Merse Borbála* volt. 1622 vagy 1623-ban költözött el az élők sorából.²

Első feleségétől három gyermeke született: *István* 1605-ben, *Anna* 1608-ban és *Ferenc*, a költő, 1611-ben.³ *István*-ról nem sokat tudunk, 1628-ban mint táblabíró szerepel, 1630-ban még élt, 1632-ben azonban már nem. *Meszesy Iloná*-tól született gyermekéről, *László*-ról csak 1642-ből van említés. Talán ez lehetett az a *Barakonyi László*, akinek *Balassa*- és *Barakonyi*-verseket tartalmazó kódexe *Ráday Gedeon* könyvtárában volt, amire később még rátérek.⁴ *Id. Barakonyi Ferenc* leánya, *Anna*, valószínűleg korán elhunyt, nevezetesebb szerepet csak a legkisebbik gyermek, a költő játszott.⁵

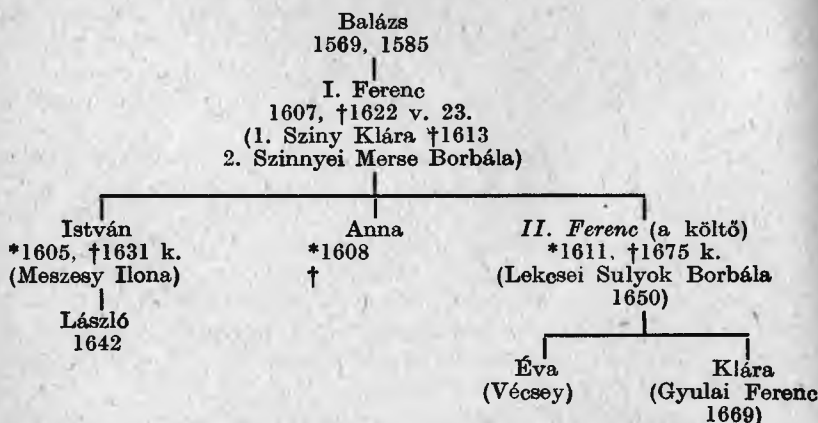
Az 1611-ben született *ifj. Barakonyi Ferenc*, apja és nagyapja nyomdokán haladva, szintén élénk részt vett megyéje, majd a szomszédos *Abaúj* közéletében. 1635, 1641—42-ben Torna, 1661, 1667 és 1674-ben pedig *Abaúj* vármegyében viselt táblabírói tisztséget. Birtokai *Torna*, *Abaúj*, *Ung*, *Ugocsa*, *Zemplén*, *Borsod*, *Bihar*, *Gömör* vármegyében feküdtek, sőt élete végén, 1670-ben *Szabolcsban* is birtokot szerzett. A birtokait féltékenyen őrző és következetesen gyarapító középnemes típusa. Erre vall számos birtokpöre is.⁶ Élete második felében sokat tartózkodott *Kassán*, ahol távoli rokonától, *Barchai*⁷ *Jánosné Kozma Annától* 1656-ban házat örökölt, 1622-ben pedig *Wesselényi László* gr., a nádor fia, a kassai felső hóstátnak lévő kertjét ajándékozta neki.⁸ *Wesselényi* nádorral is szoros kapcsolatai voltak, fontos megbízatásokat kapott tőle és bizalmát is bírta. 1664-ben pl. neki volt köszönhető, hogy a császári sereg elkerülte *Kassa* városát.⁹ 1672-ben pedig br. *Spandau* kassai várkommandáns hivatalos ügyben *Barkóczy Istvánnal* együtt a hajdúvárosokba küldötte.¹⁰

Barakonyi aránylag későn, 1650 táján nősült: elvette *Leksei Sulyok Borbála*-t, *Hartai András* özvegyét,¹¹ akinek életéről nem sokat tudunk, 1666-ban még életben volt.¹² *Barakonyi* és *Sulyok Bóra* házasságából két leány született: *Éva*, aki egy *Vécsey*-hez ment nőül és a fiatalon elhunyt *Klára*, akit 1669. június 16-án az 1694-ben bárói, majd 1701-ben grófi rangra emelt *Gyulai Ferenc* vett el.¹³

1674-ből valók a költőnkéről szóló utolsó adatok. 1674. január 22-én mint abaújmegyei táblabíró szerepel és szintén 1674-ben másolt és megtoldott egy Zrínyi halálán kesergő éneket (lásd alább). Abaúj megye jegyzőkönyvei az 1674—77 közötti évekről elvesztek, az 1677. évben pedig Barakonyi már nem szerepel. Elhunytának időpontját tehát az említett évek közé kell tennünk.¹⁴

Erdélyi Pál Barakonyi életéről még több más adatot is közöl, mely szerint Barakonyi Thököly Zsigmond udvarában tűnt fel először, majd a szatmármegyei nemes urak társaságában is megfordult s élete végén gersei Pethő Zsigmond bizalmasa volt,¹⁵ de mivel forrásait nem nevezi meg, ezeket óvatossággal kell kezelnünk. Erdélyitől tudjuk azt is, hogy Barakonyi dadogott¹⁶ és ezzel el is mondtam mindent, amit Barakonyiról tudunk. Verseinek a megvizsgálása is csak egyetlen adattal fogja életéről szóló ismereteinket bővíteni: hírt halunk egyik kedveséről, Thököly Zsigmondné Monaki Zsuzsannáról. Nagy kár, hogy naplója, mely a gr. Gyulai-család levéltárában, egy 1836-ban készült elenchnus szerint, 2344. sz. alatt található, egyelőre hozzáférhetetlen. Ezt a naplót egyetlen kutatónk sem említi, úgyhogy lehetséges, hogy értékes, eddig ismeretlen adatokat tartalmaz.¹⁷

Bár Barakonyi Ferencnek fia nem volt, a család nem halt ki. 1739-ben a borsodmegyei Hegymegen élt három fiával (István, János, Ferenc) bizonyos *Barakonyi Ferenc*, aki 1739. február 20-án Torna vármegyétől nemesi bizonyítványt kapott, melyet Borsod megye is kihirdetett. A hegymegi Barakonyiak tehát a tornamegyei Barakonyiaktól származtak.¹⁸

Barakonyi Ferenc családfája

Barakonyi Balázs leszármazottain kívül még több más Barakonyiról is van tudomásunk, akik közeli rokonságban lehetnek a költő családjával, de pontos összefüggésüket nem ismerjük.¹⁹ A Partiumban és Erdélyben is szerepeltek Barakonyiak: Biharból (1655—6) *barakonyi* Barakonyiakról,²⁰ Szatmárból *ewrögdi* Barakonyiakról,

akiknek címere majdnem azonos a tornamegyei Barakonyiakéval, tehát közeli rokonaik lehettek,²¹ Erdélyből pedig a *naggyenyedi* Barakonyi-családról van tudomásunk, amelyet Apor Péter a XVIII. század elején már a kihalt nemzetségek közé sorolt.²²

*

Míg Barakonyi életrajzára vonatkozó adataink Erdélyi munkájának megjelenése óta jelentékenyen megsaporodtak, addig Barakonyi költői alkotásai terén eredményeink negatívak lesznek: az Erdélyi által neki tulajdonított énekek közül csak kettőről állítható, hogy tőle származik.

Mindenekelőtt Erdélyi Pálnak a Teleki-Énekeskönyvről tett megállapításai szorulnak lényeges helyreigazításra. Az ívek összeállításának, a vízjeleknek, az írástechnikának és a helyesírásnak alapos megvizsgálása érdekes új eredményekre vezetett.²³ Kiderült mindenekelőtt, hogy a kódexben hét kéz írása különböztethető meg. Igen lényeges helyesírási eltérések és az írások különböző jellege megdöntik Erdélyinek azt az állítását, hogy a Teleki-Énekeskönyv egy kéz írása. A vízjelek tanúsága szerint kódexünk ötféle papírt foglal magában. Eredetük meglehetősen különböző, mert Briquet nagy vízjelgyűjteményével²⁴ összevetve, egyes papirokról megállapítható az olasz eredet, mások viszont Németországból származtak.

A legfeltűnőbb azonban az a körülmény, hogy ahol másfajta papírból álló ív kezdődik, ott az írás is mindig megváltozik és míg az ugyanazon papírból álló ívek között rendszerint órszók jelzik az ívek rendjét, addig a papír és írás megváltozása esetén órszó egy esetben sincs. A szöveg sem teremt összefüggést a különböző eredetű papírokból álló ívek között. Énekeskönyvünket ezek szerint öt olyan különböző részre oszthatjuk, melyek közt semmiféle kapcsolat sem található.

Az énekek még tárgyi szempontból is mások az egyes részekben. Így az A, B, C ívekre²⁵ az 1. kéz hét hosszabb költeményt másolt le; a más papírból álló D, E, F íveken viszont, a 2. és 3. kéz egymást gyakran felváltó írásában, többnyire rövid és töredékes táncnótákat találunk. Az ismét új papírfajtát mutató G ív, a 4. kéz írása és egy történeti eseményt megörökítő versezetet tartalmaz; a H ív megint más papírból áll és egy hosszú szerelmi éneket őriz, melyet az 5. és 6. kéz írt le, végül kéziratumk utolsó I ívéen az í-ző nyelvjárású 7. kéz örökített meg négy kisebb verset.

Nem alaptalanul vehetjük tehát fel azt a gondolatot, hogy a Teleki-Énekeskönyv öt különböző része sohasem tartozott együvé, hanem a Gergely Samu és Erdélyi Pál által felfedezett és kiadott kódex tulajdonképpen *kolligátum*. Ezt a feltevést bizonyos külső jelek is megerősítik. A kézirat első két részét, tehát az első hat ívet, a nedvesség erősen megrongálta, a többit azonban nem. Különösképpen a nedvességokozta rongáltság a levelek sorszámának emelkedésével nő és így a legjobban megsérült levél a kódex közepe táján található.

Ez azt bizonyítja, hogy régebben ezek a részek külön hányódtak. De nem tartozhatott össze az első két — átnedvesedett — rész sem, mert míg az első három ív a levelek külső szélén hosszában, a következő három ív a levelek egyik sarkán szenvedett a nedvességtől. Különböző helyről került egymás mellé a kódex utolsó három része, a G, H és I ív is, mert a H ív leveleinek a széle be van aranyozva. Ez tehát egy olyan könyvecskének a töredéke, amelyben az összes leveleket aranszegéllyel látták el. Mivel más helyen ilyen aranyozásnak nyoma nincs, eredet szempontjából ezt az ívet is el kell különítenünk a többi résztől.

E tények ismeretében kétségtelennek látszik, hogy a Teleki Énekeskönyv kolligátum. A kódex megtalálásának körülményei is alátámasztják állításomat. Az énekeskönyv megtalálója, Gergely Sámuel u. i. a hosszúfalvi Teleki-levéltár kiselejtezett anyagában több olyan ívet, illetőleg levelet talált, melyek versszövegeket tartalmaztak. Mivel mindegyiknek a nagysága a szokott kis nyolcadrét, s valamennyi kézirat a XVII. század második felére nyomatott, az innenonnan előkerült leveleket és íveket egy szétesett énekeskönyv töredékeinek gondolta és azokat a jelenlegi formában összeállította. A Teleki László gr. által az Erdélyi Múzeum könyvtárának ajándékozott fiktív énekeskönyvet pedig Erdélyi Pál, ív-, levél- és éneksorszám-mal ellátva és a csonka íveket üres pótlevelekkel kiegészítve, be-kötötte.

A Teleki Énekeskönyv tehát tulajdonképen csak Gergely Sámuelnek és Erdélyi Pálnak köszönheti létét és ezért törülnünk kell kézirat- és énekeskönyveink sorából. Helyette öt kisebb XVII. századi verses kézirattal gazdagodtunk.

Azzal, hogy a Teleki Énekeskönyvről kiderült, hogy kolligátum, már eleve megdőlt Erdélyinek Barakonyi szerzőségéről vallott állítása, melyben már Császár és Alszeghy is kételkedtek.²⁶ A Barakonyi versföket magába foglaló ének kódexünk 2. verse, tehát az I. részben van. A többi négy résznek tehát Barakonyihoz semmi köze sincs. Az ezekben a részekben lévő énekek szerzőit ismeretleneknek kell tekintenünk; kivételt csupán a *Petki Jánostól* származó 11. ének képez.

Az I. rész másik hat énekét sem tulajdoníthatjuk azonban Barakonyinak, mert hiszen Erdélyinek az volt a főérve, hogy a kötet egy kéz írása és nagy része fogalmazvány, minek következtében valamennyi éneknek azonos a szerzője. Viszont éppen az első kéz által írt I. rész nem tekinthető fogalmazványnak, amit már Erdélyi is észre-vett. Itt minden jel másolásra mutat, ezért mondta, hogy Barakonyi ebbe a könyvecskébe előbb régebbi verseit kezdte letisztázni és csak később használta azt fogalmazványai számára. Nem tartozik dolgozatom feladatai közé azt megvizsgálni, hogy igaza volt-e a kódex kiadó-jának, mikor a további részekben lévő énekeket fogalmazványoknak tekintette, számunkra most csak az a lényeges, hogy az egyetlen hiteles Barakonyi-verset magába foglaló *másolt* I. résznek semmi köze sincs a többi részek állítólagos fogalmazványaihoz.

Hogy az énekeskönyv-kolligátum ezen részének hét éneke közül egyedül a Barakonyi nevét tartalmazót van jogunk neki tulajdonítani, azt egyéb körülmények is bizonyítják. Itt egy kis kitérésre van szükség és először közelebbről is meg kell ismerkednünk a kódex hiteles Barakonyi-versével.²⁷

A versfők szerint ebben az énekben BARAKONI FERENCZ MONAKII SSSANATOL BVCZVZIK. *Monaki Zsuzsanna* az 1625-ben bárói rangra emelt Monaki Miklós ónodi kapitány leánya volt²⁸ és 15—16 éves korában, 1639 táján ment férjhez az akkor 20—21 éves *Thököly Zsigmond*hoz.²⁹ A kéziratban az ének után az 1653-as évszám áll, melyet Erdélyi hibásan 1663-nak olvasott és így ez utóbbit vélte szerzettetési évének.

Mivel — szerinte — nehezen feltételezhető, hogy a már javakorabeli 13 éve nős Barakonyi és a szintén 40 év körüli 24 éve férjnél lévő *Monaki Zsuzsanna* közt ekkor, 1663-ban szerelmi viszony lett volna, megkockáztatja azt a feltevést, hogy a verset Barakonyi a férj, *Thököly Zsigmond* számára írta, aki talán éppen felesége halála miatt búcsúzik.³⁰ Ez teljesen valószínűtlen, mert ha Barakonyi *Thököly* nevében írta volna az éneket, akkor az ő nevét tette volna a versfőkbe. Ebben tehát nincs igaza a neves kutatónak. Az azonban valószínű, hogy *Monaki Zsuzsanna* halála szolgáltatta az alkalmat a vers megszületésére. Erdélyi nem tudta, hogy költőnk kedvese 1653-ban halt meg. *Thököly Zsigmond* u. i. a következő évben már másodszor nősült, amint ez *Szelepchényi György* érsek egyik leveléből kiténik.³¹ *Monaki Zsuzsanna* halálának éve tehát azonos a vers után álló helyesen olvasott évszámmal. Mivel költőnk éppen három évvel később nősült, *Thököly Zsigmond* neje valószínűleg régebbi kedvese volt, akinek elhúnyta indította ennek a költeménynek a megírására. Szerelmi viszonyuk valószínűleg a 40-es években szövődött. Már említettem u. i. Erdélyinek azt az állítását, hogy Barakonyi *Thököly Zsigmond* udvarában tűnt fel először és az is figyelemre méltó, hogy Barakonyi és *Thököly* birtokai közel feküdtek egymáshoz.³²

Barakonyi Ferenc tehát ezt az éneket 1653-ban írta, a továbbiakból viszont ki fog tűnni, hogy a másolás legalább tíz évvel később történt és hogy a másoló semmiképen sem lehet vele azonos. Ehhez meg kell vizsgálnunk a kolligátum első tagjának másik hat énekét.

A kézirat 1. és 3. verse semmi támpontot sem nyújt a szerző kiléte vagy a szerzés helye és ideje felől, a 4., 5., 6. és 7. énekekről azonban megállapítható, hogy az 1650-es évek végén, illetőleg a következő évtized elején Erdélyben keletkeztek. Ez a négy ének u. i. szoros kapcsolatban van egymással: bizonyos *Katalin*ról és *Hosszú Máriáról* szólnak. A 4. ének szerencsénkre néhány hely- és családnevet említ. Ezekből megállapítható, hogy *Hosszú Mária* férje, *Basa Mihály* Alsó-Fehér megyében, Alvincen, Borberekén és Marosjárán birtokos. A többi családnév, *Jancsó*, *Mikola*, *Kamuthy* szintén erdélyi nemzetségekre utal, úgyhogy ennek a négy éneknek a szerzője csak Erdélyben, közelebbről *Alsó-Fehér* megyében otthonos nemes ember lehetett. Barakonyiról viszont egyetlen adat sem említi, hogy valaha

is járt volna Erdélyben. Az ugyanebben az énekben található utalásból, mely Mikola Zsigmond és Kamuthy Zsuzsa eljegyzésére vonatkozik, megállapítható, hogy az ismeretlen erdélyi költő ezt a versét 1663-ban szerezte. Tartalmi szempontok pedig kétségtelenné teszik, hogy az 5., 6. és 7. éneket néhány évvel a 4-es számú előtt írta. Semmi alapja se lenne annak, hogy ezt az erdélyi költőt Barakonyival azonosítsuk, különben is teljesen valószínűtlen, hogy az 50 év körüli, nő Barakonyi lett volna az ezekből az énekekből kielemezhető érdekes szerelmi história megcsalt hőse.

Kéziratunk szövege azonban arra is bizonyítékokat nyújt, hogy a másoló vagy maga az ismeretlen erdélyi költő volt, vagy egy hozzá közel álló személy, de semmiesetre sem Barakonyi. Ezt kétségtelenné teszi Barakonyinak az a pársoros feljegyzése is, melyet Erdélyi facsimilében közölt. Ennek az írása u. i. teljesen elüt nemcsak kódexünk 1., hanem mindegyik kezének írásától. De ezenkívül feltűnő, hogy míg a tárgyalt 4., 5., 6., 7. énekek szövegében alig találunk hibás sorokat, addig az 1. és 3. énekben gyakori a téves szótagszám, sőt az 1. ének versszakainak a rendje is meg van zavarva, a Barakonyi-féle 2. énekben pedig a 21. szakasz megkettőzve fordul elő, a 24. szakasz versfője hibás, a 28. pedig hiányzik.

A kézirat első három éneke tehát távolabb állott a másolótól, mint a többi négy. Ez utóbbiaknak a szerzője viszont föltétlenül ismerte az előző hármat, mert az 1. és 2. énekből egyes sorokat átvett. Indokolt tehát az a feltevés, hogy a Hosszu Máriáról szóló énekek szerzője állította össze saját verseiből és egyéb énekekből ezt a kis gyűjteményt, mely a Teleki Énekeskönyv-kolligátum első részét képezi, vagy esetleg valaki az ismeretlen költő gyűjteményéből másolta ki az említett énekeket.

Összefoglalva tehát az utóbb mondottakat, megállapíthatjuk, hogy a kódex I. részének hét énekét nem Barakonyi másolta; az utolsó négy éneket egy erdélyi költő írta; az 1. és 3. ének szerzője ismeretlen. Természetesen az nincs kizárva, hogy e két utóbbit éppen Barakonyi írta, amint hogy XVII. századi verses kézirataink számos ismeretlen szerzőtől való éneke között is lappanghat több Barakonyi-költemény, de amíg pozitív bizonyítékok nincsenek, semmi jogunk sincs valamely verset ennek vagy annak a költőnek tulajdonítani. Hogy miképen került Barakonyi éneke ebbe az erdélyi gyűjteménybe, azt nem tudjuk. Talán a már említett távoli rokonság, a nagyenyedi Barakonyiak révén.³³

*

Nézzük most meg, hogy vajjon az énekeskönyv kiadója által Barakonyiának tartott, különböző kéziratokból fennmaradt többi 9 ének valóban az övé-e. Ezek közül az első (Erd. kiad. 50. sz.) a Vásárhelyi Daloskönyv CIX. éneke Barakonyiának látszik. A versfők a RARANKZI szöveget adják, amiről Erdélyi meggyőzően kimutatta, hogy nem más, mint Barakonyi eltorzult neve.³⁴ Az ének első sora így szól: *Rútúl meghervadt*, holott értelmileg a *Bútúl meghervadt*

kiváncokozna, mivel a 2. sorban ez áll: *Kéntul elbágyadt*. Tudjuk, hogy a Vásárhelyi Daloskönyv szövegében igen sok a hiba, az R és B össze-
tévesztése másolás közben pedig könnyen feltételezhető. Az így kapott BARANKZI név pedig a BARAKoNI ferencZ Irtá szöveget rejteti. Ezt az éneket tehát Erdélyi jogosan tulajdonítja költőnknek.

Szintén a Vásárhelyi Daloskönyvből való a következő hat ének is (Erd. kiad. 51—56. sz.), mely a kéziratban a IV, X, XLI, LV, LXIX és LXX számokat viseli. Ezeket nem tekinthetjük Barakonyi verseinek, mert szerzőségét stiláris érvekkel bizonyítja a kiadó. De mivel a TÉ. énekei, melyekhez ezeket hasonlítja, nem Barakonyi-versek, ezek sem lehetnek azok. Az Erdélyi összeállításában 57. szám alatti „Im nem régen, hogy az kertben belépék“ kezdetű ének a marosvásárhelyi Teleki-levéltárban egy valahonnan kiszakadt levelen maradt fenn (Missilis 761.). Ezt azért tulajdonítja Barakonyinak, mert írása „föltűnően hasonlít“ a Teleki Énekeskönyvéhez.³⁵ De mivel erről megállapítottuk, hogy nem költőnk írása, az előbbi sem lehet az övé. Különbösen is kétséges, hogy helyesen állapította-e meg az írás hasonlóságát az, aki a Teleki Énekeskönyv hét egymástól annyira elütő írását egy kéztől származtatta.

Végül az 58. számú „Római bölcseknek régi fejedelme“ kezdetű más kéziratokból is ismert Zrínyit sirató ének³⁶ sem lehet Barakonyi műve. Erdélyi ezt a költőnek egy bejegyzése alapján tulajdonítja neki, melyet a Szigeti Veszedelemnek a kolozsvári ref. koll. könyvtárában lévő kiadásában talált.³⁷ Az *Adriai Tengernek Syrenája* egyik példányához még a XVII. században üres leveleket kötöttek, melyeken Balassa egyik költeménye, valamint az említett ének olvashatók. A Zrínyit sirató ének után ugyanattól a kéztől ez a két sor áll: „Irttam Torna Varaban Pünkeöfd Havanak Harminczad Napjan Ejer Hattßaz Hettven Negy Eltendeöben Barakony Ferencz“.³⁸ A versek tehát föltétlenül Barakonyi keze írásai, de abban már Császár is kételkedett, hogy ő lenne az utóbbinak a szerzője is.³⁹ Barakonyi 1674-et írt, a vers a szöveg szerint azonban 1666-ban készült. Erdélyinek erre az a megjegyzése, hogy Barakonyi 1674-ben, visszaemlékezve Zrínyire úgy írta meg versét, mintha közvetlenül a nagy költő halálán keseregne és a Zrínyi halála óta eltelt pár év okozta, hogy tévesen 1666-ot említ a versben 1664 helyett. A szövegben ezzel szemben semmi sem emlékeztet arra, hogy az ének Zrínyi halála évében készült, tehát nincs okunk feltételezni, hogy a szövegben lévő évszám nem a szerzés éve. De más tények is arra mutatnak, hogy a tárgyalt ének nem a Barakonyi által írt 1674-ben, hanem előbb készült. Megvan u. i. ez a költemény *Petrovay Miklós* énekeskönyvében is, amelyet Ferenczi Zoltán szerint⁴⁰ tulajdonosa 1671—72-ben írt össze. Az ének e szerint már ekkor ismeretes volt. Barakonyi tehát nem szerezte, hanem csak másolta ezt az érdekes költeményt és talán megtoldotta két versszakkal. A Petrovay-féle énekeskönyvben tudniillik két versszakkal kevesebb van, mint a Barakonyi-féle másolatban. Mindkét esetben az ének a 36. versszaknál *Amen* szóval végződik, de Barakonyi szövegében ez után még két versszak következik, melyben a költő Istenhez fohász-

odik a török elleni segítségért. Ezt a két versszakot valószínűleg Barakonyi költötte hozzá, a Szentsei-Daloskönyv összeírója pedig már ezt a Barakonyi által megtoldott változatot ismerhette, mert ő is 38 versszakot közöl, de már elhagyva a 36. versszak végéről az *Amen* szót, mely Barakonyi hozzátoldása után értelmetlenné vált. Barakonyi versei sorából tehát ezt az éneket is törölnünk kell és legfeljebb a két utolsó versszakot tulajdoníthatjuk neki.

*

Összefoglalva eredményeinket, Barakonyinak csak két versét ismerjük, a Teleki Énekeskönyv 2. és a Vásárhelyi Daloskönyv CIX. énekét. Esetleg a Zrínyi halálán kesergő vers két utolsó szakasza lehet még az övé s ezenkívül mindössze csak egyetlen levelet ismerünk tőle, mely azonban életrajza vagy költői működése szempontjából értékes adatot nem tartalmaz.⁴¹

Csak a véletlen segíthet hozzá egy szerencsés kutatót többi költői alkotásának megtalálásához. Az u. i. valószínű, hogy több verse is volt. Sőt Ráday Gedeonnak az a pársoros megjegyzése, melyet *Horányi Memoriajának* Balassáról szóló részéhez írt, arra mutat, hogy a család egy másik tagja is verselt: „Sokkal több versei vagynak Balassának, kivált világi és szerelmes versei, úgy hogy azok ha kinyomtatódnának, két annyit is tennének. Nekem volt ez manuscriptumban, *Barakonyi László* keze írásából; de vagy eltévelyedett, vagy elidegenítették tőlem, mert nem találok. *Barakonyinak magának is voltak azon volumenben versei*, többnyire szerelmesek. Az *Nyúl éneke* is Barakonyié. Szécsi Máriának is volt ottan három éneke, melyet Murány várában csinált”.⁴² A Ráday által említett Barakonyi László valószínűleg a költő unokaöccse lehetett, akiről már szóltam. De mivel ez utóbbinak költői működéséről nem tudunk, az is feltételezhető, hogy Barakonyi Ferentől származtak a Ráday Gedeon által ismert énekek és László csak a kötet másolója volt. Kár, hogy ezek a versek, az ugyanebben a kódexben lévő Balassa-énekekkel együtt veszendőbe mentek. Egyelőre tehát be kell érünk két hiteles Barakonyi-versnek az ismeretével.

¹ A Teleki-Énekeskönyv. Erd. Múz. 1907: 1—8, 178—92, 232—47, 306—20, 360—72; barakonyi Barakonyi Ferenc költeményei. Kolozsvár, 1907. A továbbiakban mindig ez utóbbira hivatkozom.

² Czobor Alfréd: Barakonyi Ferenc. Történelmi Közlemények Abaúj-Torna vármegye és Kassa multjából. 1911: 2; Kemény Lajos: Abaúj-Torna vármegye története. 1527—1648. U. o. 1914—15: 32. Az a Barakonyi Ferenc, akit Erdély és Oláhország vajdája 1601-ben küldött újoncokat szedni (Tört. Tár 1887: 714) nem lehet azonos költőnk apjával.

³ Erdélyi tévesen Szinyei Merse Borbálát tartotta a költő anyjának (id. mű 22). Czobor Alfréd közlése szerint (id. mű 3) azonban az 1613. január 23-án tartott tornamegyei közgyűlés Barakonyi Ferenc első feleségének elhunytá alkalmából hitelesen megállapította árváinak életkorát. E szerint mind a három gyermeknek, a költőnek is, Sziny Klára volt az anyja. Innen tudjuk a költő pontos születési évét is.

⁴ Szilády: Balassa kiad. XLIX.

⁵ Czobor id. mű 2—4.

⁶ Erdélyi id. mű 32—3; Czobor id. mű 4—5.

⁷ A név valószínűleg hibás. Ilyen nevű család Abaúj-Torna vármegyében nem szerepelt. Elterjedt volt azonban a *Barczai* nemzetség, úgy, hogy esetleg erről van szó. A régi 3 betű könnyen összetéveszthető a *h* betűvel, ez lehetett a hibás olvasás oka.

⁸ Kemény Lajos: Barakonyi Ferenc életéhez. ITK. 1908 : 346—52.

⁹ Cobor id. mű 4.

¹⁰ Torma Károly: Kijegyzések három erdélyi családi levéltár lajstromából. Tört. Tár 1887 : 715.

¹¹ Sulyok Borbála 1646-ban lett özvegy. 1646—49 közt, a pöreivel kapcsolatban fennmaradt regeszták közt mint özvegy szerepel, 1650-ben azonban már mint Barakonyinét említik. (Kőrösy György följegyzései. Száz. 1873 : 318; Erdélyi id. mű 31—2; Czobor id. mű 6.)

¹² Gálócsy Zoltán: Barakonyi Ferenc életéhez. Tört. Közl. Abaúj-Torna vármegye és Kassa multjából. 1911 : 57—8.

¹³ Erdélyi id. mű 24; Gen. Füz. 1911 : 95, 108. I. utáni tábla; Torma Károly id. mű 717.

¹⁴ Czobor id. mű 6—7.

¹⁵ Erdélyi id. mű 31, 33.

¹⁶ Bethlen Miklósnak Murányból 1666. júl. 27-én Teleki Mihályhoz írt levelében olvassuk ezeket a sorokat: „Most is Ba-ba-ba-rakonyi uramat Somlyóra czitálták s igen sajnálja, ... azt mondja, nem mehet gya-gya-gya-kran olyan messze.“ (Erd. id. mű 38).

¹⁷ Torma Károly id. mű 717. A Gyulai-levéltár legutóbb a Nyitra-megyei Szokolócon volt. Megpróbáltam szlovákiai levéltári körökkel fölvenni a kapcsolatot a napló lefényképezetése, vagy lemásolása érdekében, de eddig eredménytelenül.

¹⁸ Kempelen: Magyar nemes családok. I, 374; Czobor Alfréd: A Barakonyi-családról. Tört. Közl. Abaúj... multjából. 1911 : 111—2.

¹⁹ Erdélyi id. mű 21—7; Turul 1892 : 74; Tört. Közl. Abaúj... multjából 1910 : 212; 1911 : 2—3; 1914—15 : 32. Csoma József: Abaúj Torna vármegye nemes családjai, Kassa 1897. c. munkájából viszont teljesen hiányzik a Barakonyi-család.

²⁰ Erdélyi id. mű 25; Kempelen id. mű I, 374.

²¹ Erd. 24—25; Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel. I, 177; Kempelen id. mű I, 374; Gen. Füz. 1911 : 27. Valószínűleg a család ezen ágához tartozott az a Barakonyi Mihály is, aki 1643-ban szintén Szatmárban tűnik fel (Turul, 1916 : 62).

²² Erdélyi id. mű 26—7.

²³ A Teleki Énekeskönyv szövegéről új, betűhív kiadást készítettem elő, melynek során a vízjelek, ívek és írások problémáját részletesen tárgyalom. Itt csak az eredményeket foglalom össze. Ezúton fejezem ki köszönetemet Varjas Bélának, aki lehetővé tette, hogy a kéziratot tanulmányozhassam, munkámat állandóan figyelmével kísérte és tanácsokkal látott el.

²⁴ Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusquen 1600. Paris, Londres, Leipzig, Amsterdam, Rome, Madrid, Genève 1907, I—IV.

²⁵ Meg kell jegyezmem, hogy Erdélyi ív-számozása hibás. Amit ő B ívnek vesz, az valójában két különböző ív, tehát B és C; az általa C és D jelzéssel ellátott ívek pedig eredetileg egyetlen nyolc leveles ívet alkottak, tehát helyes számozással a D ívet.

²⁶ Császár: A katolikus visszahatás korának költészete. (1606—1711.) Könyvnyomatás jegyzet. Bp. 1933, 85—7; Alszegehy: A XVII. század lírai költészete. ITK. 1935 : 249; A XVII. század. Bp. 1935, 192.

²⁷ Ugyanezzel az énekkel készülő kiadásomban részletesebben foglalkozom.

²⁸ Erdélyi id. mű 128—9; Nagy Iván id. mű VII, 553.

²⁹ Erdélyi id. mű 129; Radvánszky: Magyar családélet és háztartás. Bp. 1879. II, 268—71.

³⁰ Erdélyi id. mű 129—30.

³¹ Ponori Thewrewk József: Magyar Nyelvkincsek. Pest 1858, 22.

³² Czobor: Abaúj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Tört. Közl. Abaúj... multjából. 1912 : 33, 35.

³³ Nagyenyedi Barakonyi Sámuel 1669-ben Alsó-Fehér vármegye jurátus nótáriusa volt. (Erdélyi id. mű 26—7.)

³⁴ Erdélyi id. mű 19.

³⁵ Erdélyi id. mű 177.

³⁶ Szentsei-Daloskönyv 5., és Petrovay Miklós énekeskönyvének 11. éneke. Az előbbin alapszik Jankovich másolata (Nemzeti Dalok Gyűjteménye II, 5) és Thaly kiadása (Vitézi Énekek I, 196).

³⁷ Erdélyi id. mű 177—8.

³⁸ Ez az a két sor, melyet Erdélyi facsimilében közölt munkája 34. lapján, s melyre már utaltam.

³⁹ Császár id. mű 86.

⁴⁰ ITK. 1916 : 206.

⁴¹ Tört. Közl. Abaúj... multjából 1914—15 : 164—5.

⁴² Szilády, Balassa-kiadás LXIX.